

PETRI ANDREAE
MATTHIOLI MEDICI
Senensis Commentarii,

IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

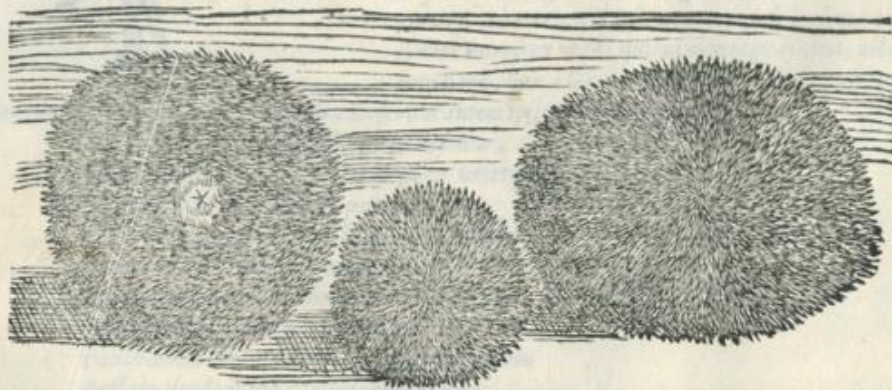

N PRIMO, charissime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & nascentibus ex eis succis, lacrymis, seminibusque differuimus. In hoc autem secundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, subnexis herbaceis, quæ acri prædita sunt facultate, utpote quæ cum ipsis cognatione iuncta sint: qualia allium, cepa, sinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum vires disjunctis videamur.

Εχίνος, θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS.

CAP. I.

MARINVS Echinus stomacho, uentrique utilis est: urinam cit. Huius testa cruda inassata commodè medicamentis admiscetur, quæ pforas abstergunt. Crematæ uerò cinis sordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimat,

Echini marini
consideratio,

ECHINVS marinus notissimus est, ijs præsertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici littora acco-
lunt. Ingentem Echinorum numerum uidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus Ciuitatis ueteræ in Romano litore, nigris horrentibus spinis. Alios uerò uidi ex Pirano Istriæ oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore suffusos, quos Echinometras appellauerim, quòd scripserit Aristoteles libro IIII. de historia animalium capite quinto, hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi testa, spina, & ouo: angeli forma productiore, quam cæteri, soliti: spinis paruis, non rigidis, sed mollioribus. Genera (ut idem inquit) Echinorum plurima sunt. Primum, quod cibo idoneum est, in quo, quæ oua appellantur, magna, esculentaque consistunt, pariter in maiore corpore, & minore: nam nouelli adhuc, paruique plenusculi illis cõstant. Secundum, ac tertium spatagi, ac brisi, quæ genera pelagia sunt, raraque inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quasi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud est minutum, spinis longis, prædurisque, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad destillationes urinæ medicamento utuntur. Quo fit, ut Paulum Iouium planè aberrasse crediderim: quippe qui suo de Romanis piscibus libello, Echinometram Aristoteli destillationibus urinæ opitulari, non autem huiusce minuti genus, memorie prodiderit. Corpus Echini elibanti forma uisitur, priore, atque nouissima parte spissum, & continens: cætera uerò non continuum, sed simile laterne, cui non obducta membrana est. Omnium maxime à natura muniti sunt, utpote qui testa undique spinis circumuallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, sedemque permutant, cuius rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant. Euenit autem, ut quod caput appellant, & os, echinis uersum in terram sit: quod uerò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur. quod

Iouij error,

quod idem omnibus turbinatis, patellisq; euenit: pastus enim de imis petatur necesse est. Vnde fit, ut os inuersum ad pastum sit, excrementum uero superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiaccens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde uenter in partes quinque distinctus, perinde ac si plures numero uentres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, pleniq; uacatis materie, & ex uno stomacho dependent, in unumq; ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa uentrem nulla, sicuti in uniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adherent, membranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis: nigra etiam quædam circum ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cum non unum, sed plura genera Echinoxum sint, omnium partes quidem eas omnes sortiuntur: sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui uada incolunt. Tradunt scuitian maris Echinos præ sagire, correptisq; operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus anchoris nauigia infranant. hæc ex Aristotele. Meminit utriusq; Echini Galenus, marini, scilicet, & terrestris unico tantum capite libro x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Erinacei utriusq; tum marini, tum terrestris corpus totum usum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excrescentia, & ad sordida usi sunt ulcera. Animal, quod ἐχίνος θαλάσσιος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hispanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.

Echinorū uires ex Galen. Nomina.

HYSTRIX, ECHINVS TERRESTRIS.

Εχίνος χερσαίος. ECHINVS TERRESTRIS. CAP. II.

TERRESTRIS erinacei corium combustum alopecijs cum pice liquida aptissimè illinitur. Asicatum corpus, & cum aceto musco potum renum uitij auxilijs est: item aquæ, quæ cutem subijit, conuulsionibus, elephantia, & malè habitis, quos cachectos uocant: uiscerum fluxiones exiccat. Eiusdem iccur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem usus utilissimè reconditur.

TERRESTRIS Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & tassus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro. Idnanque alij suillum, alij uero caninum habent. Rarè ex cauernis exeunt, nisi noctu, quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunq; capiantur. Maturefcentibus uis per æstatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uuas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His constrictis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se uolunt, itaq; spinas affixos portant in speciem. Eodemq; actu syluestrium arborum poma à uentis decussa, aut maturitate decidua, in cauis arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus uolatilium more testes remibus hærentes habet: eaq; propter uelocissimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superueniens, sed erectus coniungitur propter spinas. Vbi præsensit uenantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi possit præter aculeos: itaque oblatrantes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum usu sunt expetendæ: terrestres enim eum sint, agrè concoquantur, & minimum sanè præbent alimenti. Vires longè plures ijs Echino reddidit Rasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimari: ideo hic ea adnotanda non duxi. Cæterum qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferte poterunt, ubi diffusius tractantur. Erinaceorum generi adscribitur HYSTRIX, quod forma sit illi non absimilis, quanquam corpore longè maior: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuissimè mucronatis undequaque riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut ursus, totidemq; diebus fert utero foetum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, sed quandoque uenatores feriatur.

Echini terrestris consideratio.

Echini terrestris facult.

Hystricis mētio.

10
30

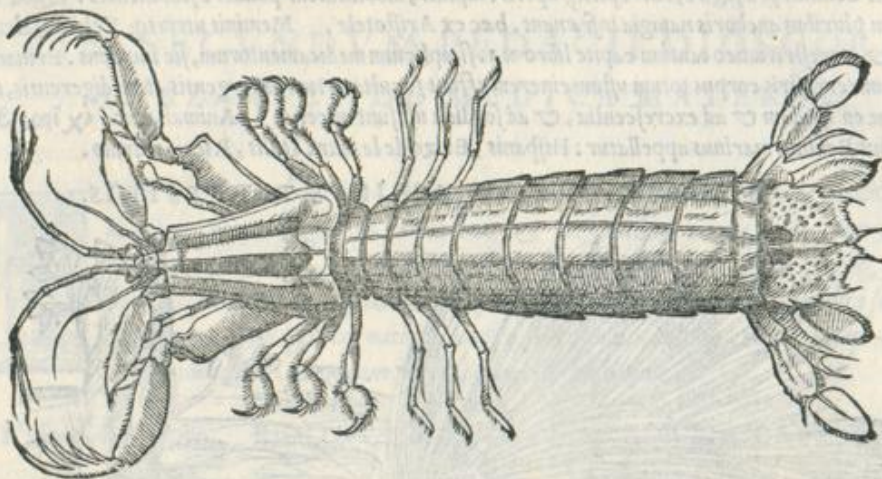
riat. Combusti cinis potus (ut Plinius est auctor) partus conceptos continet. Animal, quod ἐχίνοσ χερσαίος Graeco sermone, Echinus terrestris Latino uocatur: Arabico, Ceufud, siue Caufed: Italico, Riccio terrestre: Germanico, Hechel, aut Ygel: Hispanico, Erizo: Gallico, Herison.

Ἴπποκάμπος. HIPPOCAMPVS.

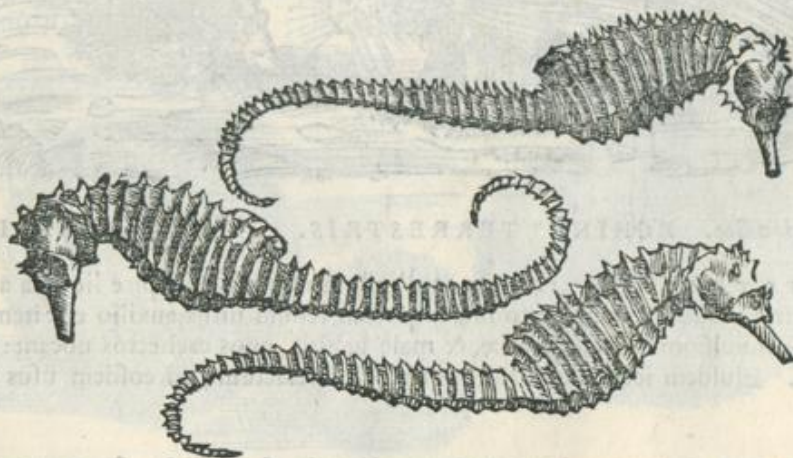
CAP. III.

HIPPOCAMPVS marinum animal est exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCUSTAE GENVS.

HIPPOCAMPVS, EQVVLVS MARINVS.

Hippocampi
consideratio,
& opiniones.

QUANQVAM non desunt scriptores, tam inter ueteres, quam recentiores, qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quiq; ad multos in medicinis usus cum commendent; eorum tamen haecenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiam tradiderit, effigiemq; exprompserit. Caterum sunt, qui credant, Hippocampum id nominis sibi ascivisse ab erucis, quae in hortis olera; in campis uero herbas uniuersas, & arborum frondes depascuntur, quasq; proprie Graeci ἄμπερος uocant. quippe quod illis fortasse forma, ac facie sit persimilis. Ad haec non desunt, qui Dioscoridem mirentur, quod scripserit, Hippocampum exiguum animal esse, cum tamen nomen plerunque magnitudinem innuat: ἵππο enim Graecis grande significat, ut hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarissime demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios, qui de eo idem scripsere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsq; in aquatiliu genere grandioribus, paruum uideatur; si tamen eo erucarum generi comparatur, quarum imaginem, formamq; reddit, & a quibus nomen accepit, grande sane fuerit. Vnde inclinavit quandoq; animus, eum esse Hippocampum, qui piscatoribus Aquileiensibus uulgo uocatur Faloppa. Corpus huic inest locustae modo in longitudinem protensum: capite, & ceruice oblongis: chelis minime bifidis, sed acutissimis solidisq; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt; caeteri uero ut in locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeo ut in secco earum fere modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus undiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturae artificio insignitam: adeo ut his notis quasdam uillosas erucas referat in nigro rufescentes, quae pari forma sub terra degunt in hortis,

Prima opin.

hortis, & agris, olerum, & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura uocant uulgò Cagne; Ananienses uerò, quòd uillose sint, Orsolane. Qua appellatione planè uidetur uulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proueniunt hæc in Tridentino agro frequentissima, exeuntq; è terra plerunq; imbrum tempore: nam quæ prope herbarum radices in cauernulis se condunt, facile aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores ijs uenantur aduenientibus pluuijs, irrigantq; hortos, ut postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut, si uera referunt, qui dicunt, Hippocampum è locustarum genere esse (id enim uidetur inter antiquos fateri Plinius lib. xxxii. cap. xi. & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre ualeat, quàm id, de quo diximus. Sunt & alij, qui pro certo uelint, Hippocampum esse pisciculum illum, uel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus, alijs uerò Equiculus marinus uocatur, cuius nullus in cibis usus, flexuosum equum Hippocampum uertentes. Visitur plerunq; hic in piscarijs foris inter minutiores pisciculos, semidrantali longitudine: capite potius draconis, quàm equi: rostro anteriori parte prominente, pectore arcuato, gibboso dorso, duplici utrinq; aculcorum processu, rectis lineis à capite ad caudam usq;. Gerit & in capite spinas adeò sursum porrectas, ut cristæ speciem præbeant, nec disparibus aculeis torquis in modum collum præcingitur: è quibus alia oritur aculeorum series medium interfecans pectus, duorum media, quæ utrinq; latera transcurrunt. Cauda illi tenuis, & unci modo reflexa. Horum opinionem, sicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cum hætenus nusquam in probatissimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipsam delineaauerit. Nam etsi Plinius libro xxxvi. cap. v. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrat marmora, uideri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunum, Thetium, atq; Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos; cum tamen hæc poetice fabulosaq; sint, nullam certè ijs adhibendam esse fidem existimauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorū adhuc extant fragmenta, ubi locis innumeris marini uisuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantum equina sit facies, reliquum uerò corporis partim numerosis squamis contectum, alisq; perquam amplis ad natandum munitum piscium modo, partim uerò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hos facile Plinio Hippocampos esse probabimus. Quare potius dixerim ea, quorum historia ignoratur, omnibus fuisse, & esse cognitu difficillima, cum alijs coniecturis tantum agatur. Hippocampi uires recensuit Galenus libro xi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Et Hippocampum animal illud marinum si totum ufferis, alopecij prodesse proditum quibusdam est, ipsumq; uidelicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certe eius cinerem: quem quidam unguento amaracino commiscunt, quidam picis liquidæ, alij ueteri adipi suillo hæc Galenus. Ceterum longè alias Hippocampi uires reuulit Aelianus lib. xi. cap. lxi. de historia animalium: cuius uerba hic subiiciam. Rei piscatorie ritè periti homines dicunt Hippocampi uentrem in uino decoctum si quis dederit cuiquam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tustire, & sicca quidem tusti uehementer torqueri. At enim nihil excreare, sed & superiorem ei uentrem intumescere, & calidos uapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim defluere, & pusculentum odorem reddere, simul & oculos eius sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & uomendi quidem cupiditate ardere ferunt, uerum nihil emittere. Quòd si natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere. si in uentrem inferiorem delapsus fuerit, ipsum omnibus iam membris captum è uita excedere. Ex morte porro qui euadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur. hanc enim ipsam idecirco expetunt aspicerè, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaq; ad perennes fluuios, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & iucunde: cum tamen non magnopere desiderent bibere, sed & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum iucunditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant huius bestie uentrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia ueterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus. is & Cretensis erat, & filios admodum adolecentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piscator Hippocampus simul cum alijs piscibus caperet, & peradulescentes à rabida canicula morderentur. Cum eorum in Meithyna Cretensi ad litus iacentium uicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum esse: alij consulerent à Diana salutem petendam esse; senex piscator eos de consilijs, quæ afferrent, laudatos dimisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, ijsq; morsus ulcera obligauit, atq; hominum adulescentium rabiem uicit, eosq; ad incolumitatem tandem restituit. hætenus Aelianus de Hippocampi uiribus. Hoc animal ut Græcis ἵπποκᾶμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.

Opinio altera.

Hippocampi uires ex Gal.

Hippocampi uires ex Aeliano.

Nomina.

ἵπποκᾶμπος, Κίρκυες, Κιόνια. PURPVRA, BUCCINA, CIONIA.

CAP. IIII.

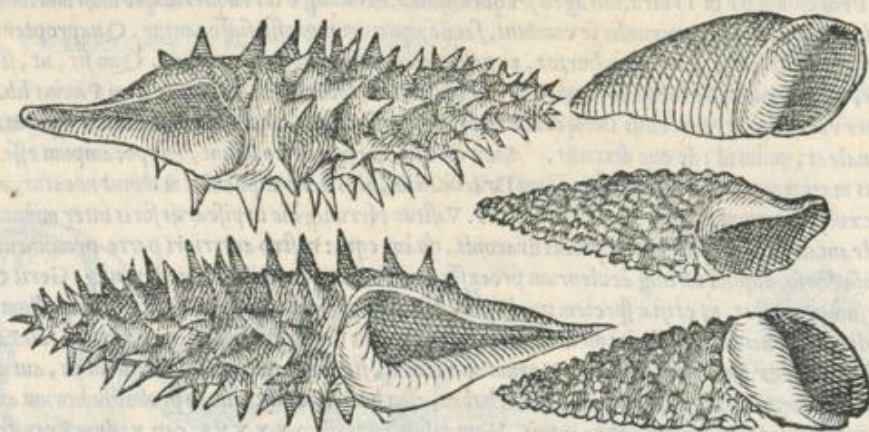
PURPVRA usta exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, vlcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata Buccina, sed uehementius vrunt. Siquis falis plena fistili crudo adurat, dentificio conueniunt: ambustis utiliter illinuntur, quibus solui medicamentum non oportet: nam posteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipsum in testæ modum induratum, sponte sua deciderit. Fit etiam calx è buccinis, ut in eius mentione demonstrabimus. Cionia uocantur purpurarum, buccinorumq; mediæ partes, circa quas testæ volumen clauiculatim intorquetur. Cremata simili modo, maiorè purpuris, buccinisq; facultatem urendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ sunt, & stomacho vtilis, sed aluum non molliunt.

SVNT

Distiguat

Distiguat

Distiguat

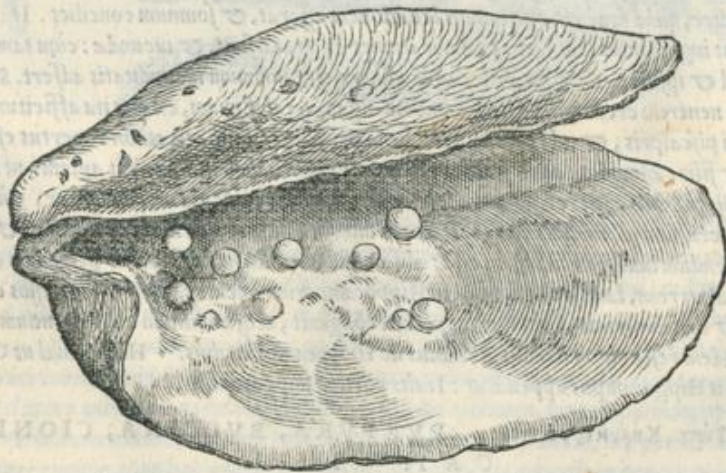
Purpurarum
confid.

SUNT & Purpuræ marini pisces, eius sanè generis, quæ testa integuntur. Hæ (ut auctor est Plinius lib. 1 x capite xxxvi.) illum magni pretij florem retinent, purpureum proprie dictum, tingendis regum uestibus expetitum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena conclusum, colore nigricantis rosæ pellucidum. Viuas capere contendunt, quia cum uita sua succum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdam ceræ saluant. Lingua Purpuræ digitali longitudine, qua pascitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rarisq; textu ueluti nasis, in alto iactis. Inest ijs esca, clusiles, mordacesq; conchæ, quales mitulos uidemus: hæ semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscetes, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infestant. At ille aculeo extimulatæ claudunt sese, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate sua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & sicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis uiuunt salua sua. Anno magnitudinem implent, celerimeq; crescunt, quemadmodum & conchylia omnia.

Buccinum.

Est in purpurarum genere & Buccinum ad similitudinem eius buccini, quo sonus editur: unde & causa nomini, & rotunditate oris in margine incisa. Sed maior est purpura, cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circum orbis aculeati, qui buccino non insunt, sed utrisq; orbis totidem, quot habent annos. Buccinum non nisi petris adhæret, circaq; scopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; simul, quemadmodum & reliqua conchylia genera longa sanè narratione scriptis celebrata sunt ab Athenæo. Ad eius igitur uolumina accedant ij, qui plura scire desiderant. Sed quoniam

MARGARITARVM CONCHA.

Margaritarū,
& earum con-
chæ historia.

MARGARITAE, quæ non modò ad mulierum, hominumq; decorem, sed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, à marinis & ipse gignuntur conchis, hic inter pretiosa conchylia eas recensere non ab re fore duximus; præsertim quòd neq; Dioscorides, neque Galenus de his quicquam, quod legerim, posteritatis memoriæ prodiderunt. Nasci itaque animalia, quæ margaritæ gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib. 1 x. cap. xxxv. Fertilis admodum earum est Taprobane, & Torois, item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabian in Persico sinu maris rubri. Origo, atque genitura conchæ est haud multum ostrearum conchis differens, ut liquidò constat ex ijs, quas nostri uulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri rosçido conceptu tradunt, grauidas factas postea eniti, partumq; concharum esse Margaritæ.

ritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si uero turbidus, & foetum sordescere: eundem pallere caelo minante conceptum. Et ex eo quippe constare, caeliq; eis maiorem societatem esse, quam maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestiue fatientur, grandescere & partus: si fulguret, comprimi conchas, & pro icuniij modo minui. Si uero & tonnerit, pauidas, ac repente compressas, quae uocant Phisemata efficere speciem, uerum inani inflatam sine corpore. Caetero in aqua molles sunt Margaritae, at exemptae protinus durefcunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum ex aminibus singulas magnitudine, & uetustate praecipuas esse, ueluti duces, mirae ad cauendum solertiae. Quocirca has summo studio petunt urinantes piscatores: siquidem capto rege facilius caeteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cum manum uidet captiosam, comprimit sese, operitq; opes suas gnara propter illas se peti, manumq; si praeueniat, acie sua abscondit, nulla iustiore poena, & alijs munita supplicijs. Captae multo obruuntur sale in uasis fictilibus: nanq; erosa carne, uniones, siue margaritae purae, & expurgatae decidunt in ima uasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, laeuore, pondere; tanetsi rare admodum sint Margaritae, quae his omnibus dotibus praesent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem peccini insecto, hirsutam echinorum modo, inesseq; illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut ad summum quinos uniones reperiri Plinius scriptum reliquit. Verian Americus Vesputius, qui nostro aeuo liburnicis omnem fere australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quandoque habuisse testatur, in qua uniones ultra centum, & triginta reperti sunt. Quod non modo confirmant ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt; sed etiam addunt numerosiores ibi uniones in una tantum concha nasci: praeterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quae a Plinij sententia plurimum dissident. Porro certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeo pellucidas, ut orientalibus comparari possint, & quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianae templo Iulius Caesar dicauit. Ad haec non in mari tantum, sed etiam in fluminibus aquae dulcis conche proueniunt, quae margaritas gestant. Huius autem rei ego quidem testimonium perhibere possum, quod iam mihi in Bohemia degenti compertum sit in Vuotauua flumine & reperiri & capi conchas, quae pulcherrimos includunt uniones, magnitudine, forma, & candore praestantes. Atq; certe mihi subijt quandoque mirari, cum earum margaritarum copiam uidi tum apud Serenib. Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohemiae homines. Margaritae in medicum etiam usum ueniunt: quandoquidem scribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus praecipuam opem ferre. Quinetiam collyrijs admixtas oculorum nubeculas detergere, & aquam eo defluentem absumere. Animal, quod πορφυρα Graece, Purpura Latine nominatur: Arabicè, Naporam, & Porphyra: Italice, Porpora. Quae uero Latine Buccina, καρυνης Graecis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros, seu Cobron: Italis, Buccine: Hispanis, Bozios, Gallis, Bios cornetos. Caeterum quod Graeci μαργαρίτας, Latini item Margaritae & Uniones uocant: Arabes, Hageralbatu: Itali, Perle: Germani, Perlin: Hispani, Perlas.

Vniones praestantissimi.

Plinij error.

Vnionum uires.

Nomina.

Μύτλοι. MITVLI.

CAP. V.

MITVLI laudatissimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum praebent. priuatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum crassitudines absumunt, albugines purgant, & caetera, quae oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus utiliter imponuntur.

Τελλίνα. TELLINAE.

CAP. VI.

RECENTES Tellinae aluo utiles, sed maxime ius earum. Salitae uruntur, tritaeque in cinerem, & cum cedria instillatae, auulfos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

NON desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant. In quam sententiam potissimum uenisse eomperio Paulum Iouium uirum apprime eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (etsi medicus esset) cum Athenaeo errare, quam cum Dioscoride recte sentire. Ex cuius scriptis satis aperte constat, aliud esse mitulos,

Mitulorum, & tellinarum confederatio. Iouij lapsus.

tuolos, aliud tellinas: nam præterquam quòd de his duobus diuersis capitibus ipse differuerit, differentes etiam utrisque redidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de uiperis differens, eodem capite mitulorum etiam meminit; tellinarum uerò peculiari capite, singulis proprias, & diuersas reddens facultates. Non secus ac illi, sensit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriusque sectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum esse mitulos, & tellinas. Notissimæ sunt in Italia Tellinæ, præsertim Romæ, ubi plurimæ uenales circumferuntur, quòd edendo sint, & ori admodum gratæ, si tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterum quales Mituli sint in Italia, qui hac nostra tempestate explicauerit, hætenus inueni neminem. Præter unum Massarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ uulgò appellant Muscioli, quasi musculos dixerint. Cuius opinio nobis maxime probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, testa exterius lincis quibusdam scabra: intus uerò pellucida, & tota pondere leuis. Μύχες ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus uerò, Amarchas: Hispanis, Mixillus. Τελλίνα ut Græcè, ita etiam Latine Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè, Sedef, & Talsam: Hispanicè, Brignigois.

Nomina.

Χάμα. CHAMAE.

CAP. VII.

CHAMARVM, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino assumitur.

Chamarum consideratio.

Nomina.

QUANQVAM Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa descriptione ab Athenæo referuntur; nihilominus tamen tot huiusmodi testaceorum habentur species, ut non facile sit, eas inter se distinguere. Cæterum præter cæteras conchas, id sibi peculiare asciuerit Chamæ, quòd plerumque in litore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamæ dici posse putauerim, quæ in marinis oris, pendentes sese leui testa contectæ reperiuntur. Harum quàm plurimas ipse uidi in Adriatici litore. Verum quoniam nulla alia facultate sunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non est, ut plura de his dicamus. Quæ Græcis Χάμα, Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.

ὄνυξ. VNGVIS ODORATVS.

CAP. VIII.

VNGVIS, siue onyx conchylj tegumentum est, ei simile, quo purpura integitur: quod in India nardiferis paludibus inuenitur, suauem ideo spirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo uescantur. Colligitur posteaquàm stagnantes aquæ æstiuis squaloribus inauerunt. Laudatissimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigrescit, atque minor conspicitur. Ambo odoris gratia suffiuntur, sed aliquatenus castoreum olent. Idem suffitu excitant feminas uulæ strangulatu oppressas, comitialesque: poti uentrem molliunt. Crematum conchylum eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

Vnguium odoratorum consideratio.

QUI diligenter caput hoc de unguibus odoratis legunt, & expendunt, non ab re fortasse mirantur Dioscoridem, quòd scripserit, onyches, id est ungues odoratos in India nardiferis paludibus inueniri. quando nusquam à ueteribus & recentioribus memoriæ proditum sit, nardum in paludibus nasci, sed in montibus, arido & sicco solo. Admirationi suæ illud non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente. Neque enim uolunt eam nardum in fluuio illo, aut in paludibus prouenire, sed in monte, aut infima eius parte, quam flumen ipsum alluit. Præterea cum scribat Dioscorides, conchulas odoratas in India paludibus inueniri, illis planè absurdum uidetur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt insuper, quòd cum ungues ij, quorum in officinis pharmacopœorum communis est usus, si uruntur, non suauem spirent odorem, sed potius castoreum oleant, qui nimirum odor ab omnibus & iniucundus, & ingratus habetur, fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur: præsertim

VNGVES ODORATI.

10

20

30

40

50

præsertim quòd iidem suffitu (ut Dioscorides tradit) excitant feminas uulue strangulatu oppressas, comitialesq; .
 Sciunt autem, quòd qui huiusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verùm quia
 nitimur quantum possumus pro nostra uirili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspitione uindicare, quid mi
 hi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirum uidetur, quòd à Dioscoride scri-
 ptum sit, ungues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inueniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt,
 malabathrum esse Indiæ nardi folium, falsi quadam odoris cognatione, facile fieri potuit, ut iidem rei herbariæ im-
 periti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas uocauerint, simili ratione decepti. Quorum fortè Dioscori-
 des appellationem secutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominauit, in quibus ungues odorati inueniuntur. Dein-
 de illud quoque mirum non esse debet, quòd ad nos adferantur conchule Indiæ ex mari rubro, ac Babylone. Etenim
 hoc non euenit, quòd inibi nascantur, sed quòd Dioscoridis tempore non secus ac nostro, mercimonia, quæ ex India
 in Græciam & Italiam conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in Aegyptum, nempe Mem-
 phim, aut Alexandriam. Sed quomodo sit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiuntur conchule Indiæ, quæ
 suauem spirent odorem, eoq; nardum imitentur, atque odoris gratia suffiantur? Certè non aliam ob causam fieri
 puto, nisi uel quòd propter maximam locorum distantiam in longo itinere adscititium illum malabathri odorem amittant,
 ut Indiæ nardo euenire libro superiori in eius mentione diximus: uel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in pa-
 ludibus capiuntur, quæ malabathro prorsus destituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos
 non aduehitur, facile adducor, ut credam id in India cultorum negligentia periisse, perinde ac balsamum in Iudæa.
 Quippe ut malabathrum renascatur (id quod Dioscorides refert) necesse est, ut siccatis æstiuo feruore aquis, hu-
 mus aridis frutibus iratur. Quod cum ab Indis fortasse fuerit omissum & neglectum, facile postea factum est, ut
 uniuersum malabathri genus omnino deperditum sit. Atque adeò hinc est, ut ungues ij, qui hodie ad nos adferuntur,
 nullo nardi odore commendentur. Postremò illud mihi haudquaquam absurdum esse uidetur, quòd conchule
 Indiæ suffitu pressas uteri suffocatione mulieres comitialesq; reuocent. Nanque, quòd fieri potuerit, nos non ne-
 gamus, onyches olim fuisse odoris grati atque iucundi, utpote qui malabathrum redolerent? Sed equidem existimo
 odorem illum partibus ita tenuibus inhesisse, ut igni imposita testa ille statim exhalaret. Testa uero eadem relicta
 & incensa, quid mirum si odorem scæuidum emiseric, & castoreum oluerit? ex quo sane (ut experientia docet) mu-
 lieres uulue strangulatione laborantes suscitantur. Cæterum cum onyx unguem significet (unde conchula Indica
 unguis odorati nomen accepit, quòd fortassis unguis alicuius effigiem referat) cur ipsum purpuræ tegumento simi-
 lem fecerit Dioscorides, mihi hætenus incompertum est. At certè, ut dicam quod sentio, mihi non placet corium o-
 pinio, qui non alia de causa hoc conchylij genus onychem appellari uolunt, quam quòd eius tegumentum sit rugarum,
 concavitatis, asperitatisq; expers: leuore autem, ac candore præditum, hiananorum unguium modo. Siquidem
 purpuræ testa, cui onychem assimilât Dioscorides, in uniuersum aculeata conspicitur: quin & inæquali, sinuosoq;
 cortice obducitur. Porro quòd uideam ungues odoratos, qui in myropolijs passim habentur, brutorum quorundam
 ungues representare, atque si urantur castoreum olere, facit ut ferè non dubitem affirmare eas legitimas esse.

Fuchsij opi-
 nio reprobata.

Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum doctissimis annotationibus in compositione aureæ Alexandrinæ, ubi ipso
 uertente legitur, osis anterioris narium purpuræ, scribit id nil aliud Nicolao designare, quam quod Actuario, &
 alijs posterioribus Blattium byzantium, siue bysantis dicitur, quòd in quibusdam interpretationibus in Nicolaum les-
 gatur Βλαττιον Βυζαντιον οσων τῆς ἑως τῆς προφύρας. Quin & differre inter se ait Blattium byzantium, &
 Dioscoridis onychem, quòd onyx conchylij sit tegumentum, blattium autem os anterioris narium purpuræ. Quod etiã
 confirmauit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addens, officinis hodie hoc os, quod in ore,
 aut nariibus purpuræ reperitur, Blattium bysantiam uocari. Sed longè quidem ab eo disidet opinio nostra. Primum
 quòd Serapioni, & Auicennæ, quorum uocabula medicamentaq; tam simplicia, quam composita (ut ipsemet fatetur,
 Fuchsius) recentiores Græci sæpius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quam Dioscoridi onyx, La-
 tinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cum hætenus non inuenerim,
 qui purpurarum os tam oris, quam narium (ut Fuchsio placet) siue testa earum tegumentum odore aliquo commen-
 dauerit, quiq; inter odoramenta recensuerit, atque antidotis inseruerit; sed qui tantum scripserint, earum crema-
 tarum cinerem exicare, dentes abstergere, excrecentias in carne cohibere, ulcera purgare, et ad cicatricem perducere.

q cere:

ere: contra uerò constet omnibus odoratos ungues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam respiciant, & tenuium, atque adstringentium sint partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, uteriq; affectus, non modò Fuchsij, sed Nicolai quoque sententia (modò huius codex non sit deprauatus) inanis profectò, & planè resellenda uidetur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta referunt, testis est Serapio auctoritate Mesebæ, eum inquit. Conchula Indica excalfacit, & siccat ordine tertio: quin & adstrictionis, & tenuium partium est particeps: uentriculo, cordisq; palpitationi, iocineri, uulueq; odoris fragrantia conferens. Quo fit, ut etiam facile crediderim, Actuario nil aliud Blattium, siue blattum bysantium representare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchsius arbitratur, os in ore, uel naribus purpuræ inuentum. Misceatur itaque Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non sine magna ratione, & auctoritate à posterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & uiscerum morbos sit admodum utilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem uirium imbecillitatem firmet, animi defectum siue à corde, siue à uentriculo originem ducat, maxime iuuat: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreat, & uteri strangulatus in mulieribus auertat, ut Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se ferè præstare potest, si primum eius qualitates, demum uerò facultates perpenderit, quarum nullæ (quod sciam) purpuris asignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (si tamen error illi adscribendus est) qui narium purpurarum ossa excogitauerit his antidotis esse admiscenda, cum purpuræ in uniuersum præter testam, qua conteguntur, ossibus careant. Nisi fortè is in purpuris narium os appellauerit, quòd in anteriori testæ parte prominet, & rostri potius, quàm narium speciem representat. Illud præterea falsum esse deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum ossa Blattæ byzantiæ uocentur, cum etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè sint odorati ungues. Postremò quæque sint ille in Nicolaum expositiones, quibus maxime nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & auctoritatibus adductis haudquaquam obstare posse putauerim, cum fortasse incerti sint auctoris, uel si certi, minimè probandi, quòd is rationi, ac ueritati resageatur. Nisi quis dixerit, illum contra quàm Fuchsius intellexerit, Nicolai uerba interpretationem fuisse, & lectores admonuisse, nil aliud Nicolao designare ὀσῶν τῆς ῥίνας τῆς πορφυραίας, quàm Blattæ byzantiæ, id est, unguem odoratum. Siquidem cum Nicolai uerba secundum Fuchsij interpretationem adeò per se clara sint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret; sed potius, ut declararet, animaduersa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidoti Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam admisceri debere. quòd facile sciret, fabulosum esse purpuras in naso uel ore gerere ossa. Quòd etiam sensisse uidetur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diamargarito sit interpretatus, sed byzantium blattam, quam odoratum unguem esse, hætenus nos abunde demonstrasse existimamus. Huius nomen Græcum est ὀσῶν: Latinum, Unguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum, Athfar, ateb, aut Adfar althaib: Italicum, Vnghia odorata.

Nomina.

COCHLEAE.

Κοχλίαι. COCHLEAE.

CAP. IX.

TERRESTRES cochleæ stomacho utiles sunt, & non facile corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Aphricanæ, Astypaleicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguria alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facile aluo excernitur. Fluuiatilis uirus olet. Quæ uerò uepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli sefilon, uentrem, & stomachum turbat, uomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & urendi naturam fortiuntur: purgant lepras, vitiligines, dentesque: emendant oculorum cicatrices, & uitia cutis in facie, albugines, ac uisus hebetudines, si cum carne sua ustæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non antè soluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menses tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cum uulnera alia, tum maximè quæ

quæ nerui acceperunt, conglutinant: trita in aceto, sanguinem naribus erumpentem infranant. Vi-
uæ corpus, & præsertim Aphricana, cum aceto deuoratum, stomachi dolores mitigat. trita cum testa,
uino, & myrrha, si exiguum inde bibatur, coli, uericæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommo-
dos replicat, si quis abrafo acu lentore eius, pilum attingat.

Cochleæ uulgò notissimæ sunt. Hæ licet albæ, nigræq; reperiantur, tum magnæ, tum parvæ, tum medio-
eres; omnes tamen eandem naturam in uniuersum obtinent. Si uerò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli cau-
sæ ascribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uicti aut herbis, ijs sanè præstant, quæ in opacis degunt, ac
in palustribus. Id enim gustu facile deprehenditur, quòd hæ uel insipidæ habeantur, uel palustrem respiciant limon;
illæ uerò sapidiore, esuiq; gratiores existant. Quandoquidem absinthium depastæ amaritudinem reddunt, sicuti quæ
serpyllum, pulegium, calamitibam, origanum, aliasq; odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In qua-
rum numerum æquè referri possunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam
carduorum caulibus acruatim coherentes innumera uisuntur. Cochleas olim usque adeò cœnis expetitas memo-
rat Plinius lib. ix. cap. l. vii, ut ijs uiuaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò
melius gulæ fieret satis: separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magni-
tudo præcipua: Aphricanæ, quibus fecunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiæ commentati sunt sapa,
& farre, alijsq; rebus, quæ eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias uocat, plurimas reperiri in mon-
tibus Tridentinis, uicinisq; alijs locis, & eas quidè præstantissimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus, & frute-
tis, uicis quibusdam ferreis, prope fruticum radices terra circumfossa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriã, quo-
dam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq; contactæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis ijs lã-
gè suauiores, gratioresq; habeantur, quæ uere, & æstate imbribus excitatæ hinc inde uagantur. Quòd autem sic
hyeme recondantur, delitecantq; sub terra circum fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cum tamen & ibi eod-
em modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt. Cochleæ si totæ cum testis urantur (ut Galenus memorie
prodidit libro xi. simplicium medicamentorum) admista gallæ omphacitide, simulq; pipere albo, mirificè profunt dy-
senterijs, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt. Conuenit autem ut piperis sit pars una, gallæ uero due, quatuor
cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem læuigaris, cibis inspergito, bibendumq; aut ex aqua, aut ex uino albo, & au-
stero præbeto. Ceterum absq; gallæ missione cinis cochlearum admodum resicantis est facultatis, obtinens item nõ-
nihil ex isticione calidum. Porro cochleæ, quæ isticionem non sunt expertæ, si trita unã cum testis imponantur, & to-
ti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articularum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cete-
rum impensè desiccant. Et omnino in hære ipsas sinere oportet, quoad sponte decidant. Idemq; faciendum in tumo-
ribus ex ictu natis dissilile solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere uniuersos,
etiam si uiscosus, crassusq; in alto humor contineatur. Idem libro citato, cum de diuersis carnibus uerba faceret, sic
de cochlearum quoq; carne differuit. At cochlearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad leuorem redacta,
omnium ualentissime desiccet partes superfluo humore grauatas, adeò ut & hydericis conueniat. Ipsarum autem hu-
mor solus per se citra carnem sumptus (uocatur autem is à multis $\mu\upsilon\kappa\alpha\ \rho\omicron\chi\lambda\iota\omicron\nu$, hoc est, mucus limacis) thuri mi-
stus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibusdam, aut omnibus, quoad habeat cerati crassitiem, medicamentum fit glu-
tinatorium, desiccetq; pulchre purulentos mucus aurium: sed & fronti impostum in hæret, oculorum fluxiones res-
siccat. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unã cum testis ad leuorem tritis: sed & quidam ad sisten-
dos menses. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in uulnus cum nerui uulneratione, & contusione fa-
ctum tritas imposui, ipsumq; uulnus pulchre glutinatum est, & neruus phlegmonem haud perpeffus. Erat autem ho-
mo durus, & agrestis: miseri tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete mole proximo. Scripsere au-
tem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi usum miscendum ipstibus, aut myrrham. Verum horum habebam tum neu-
trum, ut qui tunc ab urbe abessem in uilla. Posis autem & resinæ frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam. Por-
ro ubi multi mucis cochlearum accipere uoles seorsim, stylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies uena-
tas esse expedit: alioqui enim tempore desiccantur. Nam recentes plurimum habent uiscosæ illius humiditatis, quam
stylo punctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten est. hæc Galenus. Cochleæ
tum crudæ, tum coctæ cum testis suis, aut sine, contritæ emplastris concoquentibus, & saniem è uomicis fracta cute
educentibus utiliter immiscentur. Marine in Italia mediterraneis perquam rarò in cibis ueniunt: quanquam ijs,
qui maris litoræ inhabitant, frequentiori sint usui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel testa carent,
quæ nobis speciatim Lumachæ uulgò appellantur, noctu potius, quam interdum ad pascua exeuntes. Degunt hæ non
modò in campis, & hortis; sed in cellis unarijs, & alijs subterraneis uliginosisq; ædiu locis. Gerunt in capite lapi-
dem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodesse existimat. At Plinius lib. xxx. cap.
xv. auctor est, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præstare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam
faciem: namq; ex ijs in stillatorium uas coniectis, additis quibusdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies
leuorem mentitur. Quin & his Aphricæ abundare scriptum reliquit Plinius lib. xxx. cap. xvii. & eas combustas
dysentericis utilissimas esse, dariq; ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet austero. $\rho\omicron\chi\lambda\iota\omicron\nu$
ut Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus, Balzum, & Halzum; Italis, Chiocciolæ: Germanis, Schnecken:
Hispanis, Caramuyos, & Caracoles: Gallis, Escargotz.

Cochlearum
consideratio.

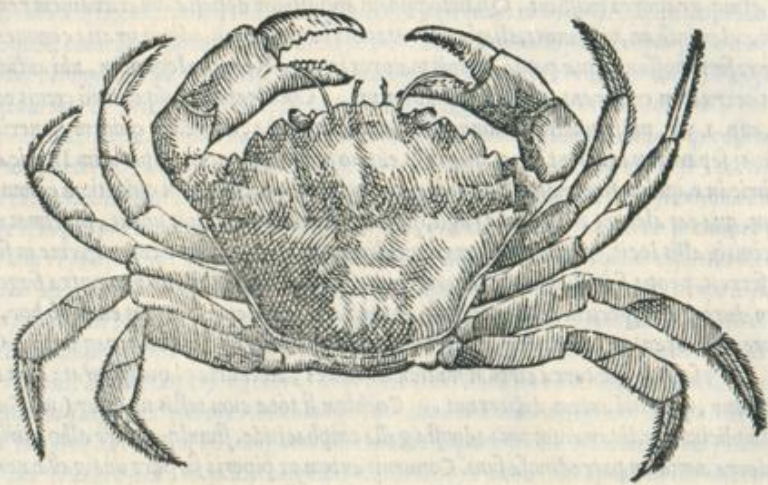
Cochleæ po-
matia.

Cochlearum
uires ex Gal.

Cochleæ ma-
rina.
Cochleæ sine
testa.

Nomina.

CANCROVUM fluuiatilium exustorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum uino, magnopere prodest canis rabiosi moribus: rimas pedum sedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potique ex afinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorumque morsus, atque scorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure esitati, ijs profunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauserunt. Necant scorpiones triti, & cum ocimo admoti. Possunt eadem marini, uerum inefficacius omnia præstant.

Cancerorum **HALLUCINANTVR**, qui credunt Cancros à Dioscoride, & Galeno descriptos illos esse, quos uulgus Italorum Gambari nominat. Καρκίος enim Græcè (ut hoc loco scribit Dioscorides) non eum significat cancerum perperam uocatum, qui ἄσκαρος appellatur à Græcis; sed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetrusci uulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetijs, ubi marinorum numerus propè infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie uulgò uocatur Mollecca. E quorū genere sunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæc suo tempore crustam exuunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles libro IIII. cap. II. de historia animalium, ubi sic inquit. ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνοήσοι πύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καρκίνων, καὶ καριδῶν πρῶτον, τὸ δὲ τῶν καρκίνων στρογγύλον. hoc est. Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, et corpus eum quidem locustis, squillisq; longum sit, cancris uerò rotundū est. Porro astacos Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quæ Romani, & Tyrreni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum uulgò Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quod uulgaris gammari faciem representent. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli ἄσκαρος nil aliud esse crediderim, quam quod Venetis astase, Romanis uerò leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius postquam de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus differuisset, uidetur sanè uulgares fluuiatiles gammaros describere restatim post fluuiatiles cæcros, eum inquit. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μὲν, ὡς περὶ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ ἔδος ὁμοῖον τοῖς ἄσκαροις. hoc est. Genus item aliud est, quod quidè paruum est ueluti cancri, facie uerò astacis simile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant, Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & paruorū cancerorum aliqua genera, ut ipse eodem loco testatur Aristoteles, eum inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, ut putauerim ego gammaros Galeno appellari γαμμάριδες, mutuato, eum Romam uenisset, à Latinis uocabulo, quod eo carerent Græci. Namq; lib. IIII. de alimentorum facultatibus: Ἀσκαροῖ (inquit) καὶ πύργοι: καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραροι, καὶ καριδῆς, καὶ καμμάριδες, ὅσα τὰλλα λεγόντων ἔχει τὸ περιέχον ὄσρακον. hoc est. Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitauerim, quod nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Aristotelem, nec apud quenguam repperim unquam. Quibus etiam ex uerbis palàm certè est, inter gammaros, & cancos manifestam esse differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morbus, itemq; ad tabidos, & marasmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem eum Dioscoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit. De cancris Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum, hæc fusius scripta reliquit. At fluuiatilium cancerorum cinis, quanquam similiter prædictis excicatorius est; substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, isq; tum solus, tum eum gentiana, & thure multò præstantior. Thuris sanè partem unam esse oportet, quinque autem gentianæ, porro cancerorum decem. Et rarò equidem aliter illis usis nos sumus usi: cæterum ad eum modum plerunq; quo Aescrion empiricus ille utebatur, medicamentorum peritissimus senex, conciuisset, ac præceptor meus. Patella erat aris rubri, in quam impositos caneros uiuentes, hæctenus urebat, dum faciliè ad læuorem redigi possent. Hic Aescrion paratum promptum semper in edibus hoc habebat medicamen, urens caneros tempore aestiuo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octaua. Porro bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morfi, præbebat quotidie

Cancerorum uires ex Gal.

10

10

30

40

50

quotidie usq; ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquae inspersum. At si non protinus ab initio, uerim aliquot post dies curam coepisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquae inspergebat. Ad ipsum uero uulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis librā unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uero uncias tres. Hæc tametsi à presentī instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse considerem: nimirum cum nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum est, fuerunt usi, sit mortuus. Ceterum seorsum alterum librum conscribam aliquando de ijs, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaque tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proueniret utilitas, quam sanè posteris impertire uolebam, si forsā me prius, quam quæ his deinceps sunt opera, percussissem, mors occupasset, propositum impediens. Ceterum Pelops doctor meus, & ipse omnium eiusmodi causas reddeere uolens, non abs re inquit. Cancer cum animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus uidelicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrè sanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire caneros dicitabat, scilicet quòd animalia marina ob admisionem salis natura siccissimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cum quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare assolentè quia, inquit, similem cancri præparationem non admittunt. Nam horum ustorum cinerem, exiccatorius cum sit, canum mordentium uenenum absumere, simulq; digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna tactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerum caneros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum scieueram, qui fuerant illis usi, totis utiq; corporibus, hoc aperiendum, recensendumq; à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum. hæcenus Galenus. Ceterum gammarorum faciem referunt locustæ, & squillæ; quanquam hæc chelis careant. Gerunt gammarum eo tantum tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosq;, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renium calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent. Rotundis autem cancri marinis similibus, quos Adriatici accolæ, maris & fœmine discrimina uulgò Granci, & Macinette nuncupant, abundat maxime ubiq; suis in fluminibus, ac riuulis Hetruria. nam quemadmodum Insabria, Transalpinarumq; regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt; Ita Hetruria caneros, utpote & Græcia, ubi ab Aesculapione, & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus. Sed & illi non minori in errore uersantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quas uulgò Gambarelli, & Gambarusoli appellant, eos esse, quos tum Aristoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant. quippe quòd hi gammaruli Aristoteli proprie squillæ parue dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam rufescunt, uenetis, alijsq; quam plurimis populis proprium adhuc Squillæ retinent nomen: uulgò enim Schille dicuntur; quanquã in Hispania, præsertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squillæ nulla differentia uocentur. His, ut diximus, ad stipulatur Aristoteles lib. IIII. de partibus animalium cap. VIII. cum inquit. Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario uero, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancri nullam inesse caudam, quæ propter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt maiore uulgò Granceuole, paguri uulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles cancri uulgò Granchi appellati, & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus, gammarulos paruas dici squillas, nisi ut omnibus notum sit, eas etiam haberi his longè maiores, ut memoria prodidit Aristoteles lib. IIII. cap. II. de historia animalium, sic inquit. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & parua, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquido constat, uulgares gammarulos Aristoteli paruas facile esse squillas, cum ij maiores nunquam euadant, quam qui semper parui in piscarijs habentur uenales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum, & gammarorum modo, chele uero, seu forcipes deficiant. Qui autem, qualésue CANCELLI sint, nomine

Gammarorū lapilli.

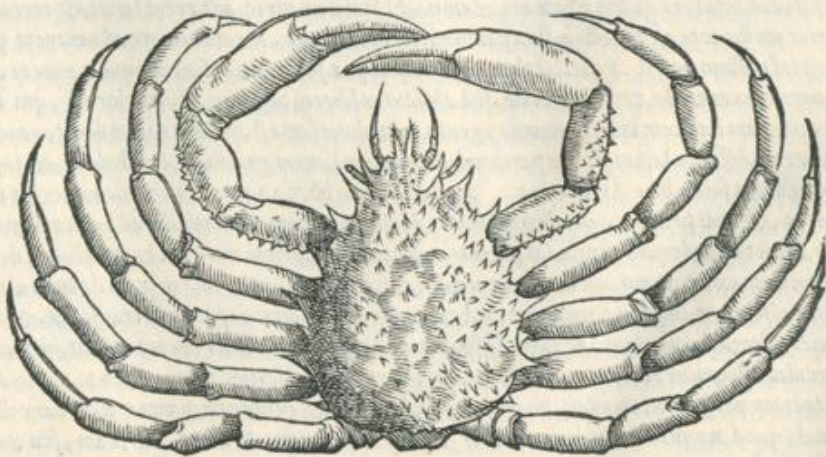
Cancri fluuiatiles.

Quorundam error.

Squillarū consideratio.

Cancellorum consideratio.

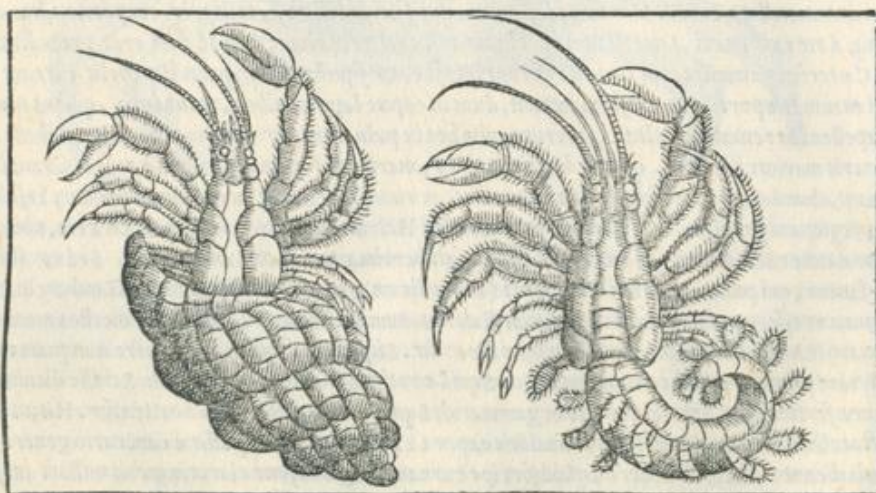
GRANCEVOLA.

9 3 ipso

CANCELLI.

ipso paruulos caneros designantes, scripsit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus: Cancelli, inquit, animalcula sunt perexiguus cancris similia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sane genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles his uerbis. Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatarum generum est. quippe qui natura locustis similis spectetur, nasciç; seorsum per se solitus sit. Verim quòd testam deinde petit, quam ingressus uitam traducat, hinc similis testa contectis animantibus est. quapropter is in ancipiti esse, genusç; sibi uendicare utrunq; uidetur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est; nisi quòd partem capiti, & pectori subditam ampliozem, quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subiacent, qui nunquam intrò recedant, ut cærorum, sed semper eminentes appareant. Os sub ijs est, quod uelut capillamentis quibusdam pluribus circumdatur. Iis pedes subiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini item utriq; adherent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota est, disiectoç; sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad uentrem pergit. foranem excrementi perficere nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus, quàm cancri. Nexu nullo testis adheret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liberç; uagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quàm qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuersum est, quod in naticæ degit, cætera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatum pedem paruuum habens, cùm læuuum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potissimum solet. hæc Aristoteles. Aelianus uerò lib. XIII. cap. XIX. de cancellis ita scribit. A cõchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim uacuas, & inanes offenderunt conchulas purpure, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliozem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs ut capi queant, in testam laxiozem tanquam domum alteram demigrant, neç; modò in supradictorum conchas immigrant; sed & in permultas alias capaciozes transeunt, & amplioze nati, ea tanquam maiore domicilio gaudent: ac sepe de spolijs multo certamine inter se contendunt, uiribusç; inferiore respulso, uictor exuiat assequitur. hæc tenus Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. IX. cap. XXI. et XLII.

His igitur diligenter perspectis, omnibus, ut arbitror, palam fiet, & caneros à gammaris, et cancellos à squillis differre. Animal, quod καρκίνος Græcè, Cancr Latinè appellatur: Arabicè, Sartham, seu Sariban: Italicè, Granchio: Hispanicè, Cangreio: Gallicè, Cancres.

Nomina.

Σκαρπίος